

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Stockholm, arresten Södermalm, den 20 och 21 juli 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde föredragandena Elisabeth Sjöblom tillsammans med Ellen Ringqvist (protokollförare) den 20 och 21 juli 2016 en förannmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Stockholm, arresten Södermalm.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av stationsbefälet Roger Reuterhall, stf. arrestföreståndaren Catrine Kimerius Wikström och gruppchefen Anna-Karin Hasselroth. Därefter förevisades arrestlokalerna. Samtal fördes med flera ur personalen och en översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad och säkerhetsbedömningsblanketter. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med ovan angivna personer samt kommissarien Thomas Granlund (ledningsstöd).

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Arresten Södermalm inspekterades av JO senast den 21 februari 2013 (dnr 870-2013).

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation

Arresten Södermalm tillhör polisområde Stockholm city. Den har tio anhållnings- och tio tillnyktringsceller samt en väntarrest, och den är öppen dygnet runt.

År 2015 togs 2 067 personer in med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB).

Vid inspektionens inledning var fem personer intagna i arresten. Två av dem var misstänkta för brott.

Tillgång till tillnyktringsenhet (TNE)

Det finns en tillnyktringsenhet vid Beroendecentrum i Stadshagen och en annan vid Beroendevården, Capiro Maria. Ca 30 procent av de personer som LOB-omhändertas förs till en tillnyktringsenhet. Det är den ingripande polispatrullen som beslutar om vem som kan föras dit. Den omhändertagne ska vara vårdmotiverad och inte aggressiv. Tillgången till platser på tillnyktringsenheterna är tillräcklig för arrestens behov.

Bemanning och kompetens

Stationsbefälen/arrestbefälen ansvarar för den löpande verksamheten i arresten. Arresten bemannas av personal från vaktbolaget Tempest Security AB enligt avtal med Polismyndigheten, polisregion Stockholm (PVS-253-5434/10). Tempest Security AB har enligt avtalet arbetsgivaransvaret för arrestvakterna. Ensamarbete förekommer inte. Normalt bemannas arresten med två arrestvakter, men sedan senvintern 2016 är alltid tre arrestvakter i tjänst på grund av ett beslut om brandtillsyn (se mer nedan under Tillsyn). Arrestvakterna är obeväpnade men bär larm.

Enligt avtalet svarar Tempest Security AB för att arrestvakterna har ”för ändamålet erforderlig kompetens, utbildning och erfarenhet”. Det innebär att alla arrestvakter fått en introduktionsutbildning för arbetet i arresten. Utbildningen, som ursprungligen togs fram av polisen 2014, omfattar en dags utbildning med bl.a. en introduktion i mänskliga rättigheter, lagar och regler, självskydd och riskhantering, bemötande av frihetsberövade och rutiner i arresten.

Det kom fram att arrestvakterna får två timmars teoretisk utbildning och en dags utbildning på plats i arresten. De erfarna arrestvakterna lär upp de nya som får gå bredvid en erfaren kollega under två till tre dagar. I en pärm i arrestvakternas utrymme finns instruktioner för arbetet i arresten och arrestvakterna ska signera att de har tagit del av informationen. I utbildningen ingår viss sjukvårdskunskap. JO:s medarbetare uppfattade att arrestvakterna hade bristfällig kunskap om innehållet i Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest (PMFS 2015:7, FAP 102-1) och föreskrifterna fanns inte tillgängliga. Information om nya föreskrifter för arrestverksamheten förmedlas till polispersonalen via e-post och kan gås igenom på de utbildningsdagar som hålls regelbundet. Det finns dock inte någon rutin som säkerställer att arrestvakterna får samma information.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Celler

Arresten renoverades 2014. Arrestintaget är numera kameraövervakat och säkerhetsglaset vid de tre avvisteringsplatserna är högre än det var vid JO:s inspektion 2013.

Anhållningscellerna är standardutrustade och har toalett, men dörrarna till toaletterna har tagits bort.

Fönstren i anhållnings- och tillnyktringscellerna vetter mot en ljusgård där personalen kan vistas. Personalen uppgav att persiennerna alltid är nedvinklade, men att de går att reglera utifrån. De uppgav att det aldrig har hänt att någon intagen har begärt att persiennerna ska vinklas annorlunda. Intagna som är anhållna placeras inte i tillnyktringsceller.

Det finns en väntarrest med låsbar dörr och frontvägg av glas med en golvyta av cirka fyra kvadratmeter. Inredningen består av en väggfast bänk. Intagna som placeras i väntarresten exponeras för både personal och andra intagna, då man måste passera den för att komma till cellerna. De intagna kan bli sittande i väntarresten högst några timmar.

Underåriga som förs till arresten placeras på en bänk i arrestintaget.

JO:s medarbetare konstaterade att lokalerna var fräscha.

Dubbelbeläggning

Dubbelbeläggning förekommer sällan.

Utomhusvistelse

Det finns två rastgårdar på husets sjätte våning, den ena är ca 40 kvadratmeter och den andra är ca 55 kvadratmeter. De har gallertak och betongglas som man inte kan se ut igenom. Kameraövervakningen i rastgårdarna täcker inte hela utrymmet. Ytterkläder och skor finns att låna.

Personalen uppgav att de intagnas möjlighet till utomhusvistelse är beroende av antalet intagna i arresten, och att personalen har svårt att hinna med att ta ut alla på rastgårdarna när det finns 18 intagna. De intagna kan oftast få välja om de vill dela upp utomhusvistelsen (i samband med måltiderna) eller om de vill ha en sammanhållen utomhusvistelse i en timme. Det händer att intagna blir lämnade ensamma på rastgårdarna under en timme. De flesta icke-rökare vill inte gå ut på rastgården.

I arresten används det elektroniska ronderingssystemet CellTrack. Det finns 58 tillsynskoder i detta system varav rökning eller rastning är två. I de fall en intagen inte vill gå ut ska det registreras i CellTrack.

JO:s medarbetare noterade att rastgårdarna hade bra ljusinsläpp. I de granskade CellTrack-bladen fanns inte någon registrering med koden "rastning".

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

Arrestbefälet gör förmansprövningen på plats i arrestintaget. Den ingripande polispatrullen ansvarar för avvisiteringen och arrestvakterna bistår. Kvinnliga intagna avvisiteras av kvinnlig personal i en cell.

JO:s medarbetare noterade att det för LOB-omhändertagna som förts till arresten generellt antecknats på omhändertagandebladet att de inte var ”vårdmotiverade”.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

Enligt Polismyndighetens tidigare nämnda föreskrifter och allmänna råd ska en säkerhetsbedömning göras av varje person som tas in i arrest (1 kap. 6 §). Bedömningen ska genomföras så snart som möjligt efter intagningen och den ska dokumenteras.

I arrestvakternas expedition finns en pärm med rutiner för arrestvakterna. I den fanns motstridiga uppgifter om de intagna ska få behålla sina egna kläder eller om de ska byta om till arrestens kläder när de sätts in i en cell.

Arrestbefälet gör säkerhetsbedömningen i arrestintaget i samband med inskrivningen och dokumenterar den på Polismyndighetens blankett för säkerhetsbedömning. De frihetsberövade ska inledningsvis tillfrågas om bl.a. sjukdomar, medicinering, sprutor och tabletter. Om någon har diabetes, eller om säkerhetsbedömningen visar en förhöjd suicidrisk, fattas beslut om tätare tillsynsintervaller. Vid behov tillkallas läkare för en bedömning.

Det är sällan som en omhändertagen med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall, eller med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, placeras i en cell i avvaktan på vidare transport. De placeras vanligtvis på en bänk i arrestintaget med bevakning. Detsamma gäller förvarstagna utlänningar, vilka normalt förs till polisarresten Norrmalm.

Tillsyn

Arrestbefälet beslutar om tillsynsfrekvens och registrerar beslutet i CellTrack. Om CellTrack slutar att fungera förs manuella tillsynsblad. Koden tillsyn används generellt eftersom det inte finns någon kod som t.ex. beskriver den intagnes kroppsställning i cellen.

Gripna och anhållna ses normalt till varje timme dygnet runt. LOB-omhändertagna ses normalt till varje kvart dygnet runt.

Brandtillsyn

I en pärm som finns i arrestvakternas utrymme fanns ett meddelande med rubriken ”Nya regler för brandvakten” som hade bl.a. följande innehåll:

2016-04-10

Nya direktiv från Thomas Cavas gällande tillsynsrond:

Brandvakten kör numera två timmar och byts sedan av med en av arrestvakterna som tar över under en timmes period sedan återgår brandvakten till sina tillsynsronder i ytterligare två timmar sedan nästa arrestvakt. Ni bestämmer själva hur ni lägger upp schemat därefter.

Efter att Polismyndigheten konstaterat att brandlarmet inte kände av vissa gaser beslutades att en arrestvakt var fjärde minut, dygnet runt, ska se till samtliga celler med intagna för att försäkra sig om att det inte brinner. Utöver de två ordinarie arrestvakterna finns en extra arrestvakt som har till uppgift att utföra brandtillsynen varje dag. Företrädarna för Polismyndigheten kunde inte svara på hur tillsynen går till i praktiken.

Personalen uppgav att det enda som skiljer brandtillsyn från normal tillsyn är tillsynsintervallen; den ska utföras var tredje minut dygnet runt. En av arrestvakterna är "brandvakt" och utför tillsynen i tvåtimmarspass. Den kan vara störande för de intagna, men vanligtvis kan arrestvakterna se genom glasrutan om de intagna andas utan att behöva tända lampan i cellen. Brandtillsynen registreras i CellTrack som tillsyn.

Synpunkter från personal

En arrestvakt uppgav att de flesta gripna inledningsvis placeras i tillnyktringsceller eftersom de är berusade. Säkerhetsbedömningen kan medföra att en intagen får vara helt naken i cellen. Kvinnliga intagna ses då till av kvinnlig personal. Intagna ska byta om till arrestens kläder av säkerhetsskäl. Den rutinen infördes efter ett antal självmordsförsök i cellerna. Om en intagen vägrar att byta kläder kan han eller hon slippa det om en noggrann kroppsvisitation genomförs.

Information om rättigheter och dagliga rutiner

Skriftlig och muntlig information

Polismyndighetens informationsblad från 2015 ska delas ut till gripna och anhållna i samband med förmansprövningen. Det är arrestbefälet som ansvarar för att det sker. Som regel får den intagne behålla informationsbladet i cellen, men arrestbefälet kan utifrån säkerhetsbedömningen besluta att det ska förvaras tillsammans med den intagnes andra tillhörigheter. Informationsbladet finns även anslaget på svenska på dörren till anhållningscellerna.

LOB-omhändertagna får endast muntlig information om anledningen till att de tas in i arresten.

Att de intagna har fått information dokumenteras på en särskild lista (se nedan under Granskning av dokumentation).

De intagna får muntlig information om de dagliga rutinerna i arresten.

I en pärm i arrestvakternas utrymme finns information där det under rubriken Dusch/Rastgård bl.a. framgår: "Fråga ANH vid utdelning av frukost om de vill

duscha eller gå ut på rastgården (Plan 6).” Det dokumenteras inte att information om dagliga rutiner har lämnats.

Arrestpersonalen uppgav att de intagna får information om dusch, rastgård, hygienartiklar m.m. när de blivit anhållna (eftersom de innan dess ”inte har rätt till något”). När de anhålls får de även sängkläder.

Underrättelse till närstående

Det finns inte någon rutin som anger att de intagna ska få frågan om de önskar att någon närstående ska underrättas om frihetsberövandet. När det gäller LOB-omhändertagna är det enligt ledningen för arrestverksamheten som regel inte möjligt att ställa frågan på grund av deras tillstånd.

Att de intagna har tillfrågats dokumenteras på en särskild lista (se nedan under Granskning av dokumentation). Det dokumenteras dock inte när en närstående har kontaktats.

Underrättelse om restriktioner och till konsulat

Arrestbefälet underrätter de intagna om beslut om restriktioner, och underrättar konsulatet i den intagnes hemland när denne är utländsk medborgare. Att åtgärderna vidtagits ska dokumenteras i dokumentationssystemet DurTvå.

Granskning av dokumentation

Sedan den 14 juli 2014 förs en dygnslista över frihetsberövade i arresten. Av listan framgår bl.a. grunden för frihetsberövandet och om en säkerhetsbedömning har gjorts, om informationsbladet om rättigheter har delats ut och om information om möjligheten att underrätta en närstående om frihetsberövandet har lämnats till den intagne. Dygnslistan förvaras i en pärm hos arrestbefälet. Innan dygnslistan infördes gjordes det inte någon systematisk dokumentation av vilken information som hade lämnats till de intagna.

Vid granskning av dygnslistorna för 14–19 juli 2016 framgick det att flera gripna hade tillfrågats om de ville att någon närstående skulle underrättas om att de var frihetsberövade. Flera anhållna hade inte tillfrågats, och i några fall var fältet där den uppgiften ska dokumenteras inte ifyllt. Vidare framgick att ungefär hälften av de LOB-omhändertagna hade tillfrågats om de ville att någon närstående skulle underrättas om att de var frihetsberövade. Det framgick dock inte om någon närstående hade underrättats.

Hälso- och sjukvård

Polismyndigheten har slutit ett avtal med Stockholms Akutläkargrupp AB. Inställelsetiden för en jourläkare är en timme.

I en pärm i arrestvakternas utrymme anges att arrestvakterna ska meddela befälet så snart någon intagen ber att få träffa en läkare eller säger att han eller hon mår dåligt, och att det ska dokumenteras i CellTrack att det har skett. Arrestantvakterna ska ägna särskild uppmärksamhet åt en arrestant som visar tecken på sjukdom eller

skador och då omedelbart underrätta arrestbefälet (se punkt 12 i bilaga 1 till distriktsorder [DO 1 2013:14, 102-A] om förvaring av personer i polisarrest samt instruktion för arrestantvakt). Arrestbefälen har inte fått någon sjukvårdsutbildning utöver den som ingick i deras polisiära grundutbildning.

Medicinhandling

En intagen som har viss medicin på recept ska få tillgång till den enligt receptet. Förskrivningen ska dokumenteras (6 kap. 2 § PMFS 2015:7, FAP 102-1).

Det är arrestbefälet som beslutar om intagnas medhavda läkemedel kan delas ut, och som muntligen meddelar arrestvakterna sitt beslut. Information om beslutet överförs därefter muntligen mellan arrestvakterna.

I de fall läkaren bedömer behovet av läkemedel för en intagen fördelar han eller hon medicinen i en dosett som överlämnas till arrestvakterna. Läkaren informerar muntligen om medicinen och vilka tider den ska överlämnas till den intagne. En medicinlista upprättas i dessa fall. Vid utdelningen tar arrestvakten dosetten till cellen och håller över aktuell dos i en kopp som överlämnas till den intagne. Medicinen ska sväljas medan arrestvakten ser på. Medicinutdelning registreras i CellTrack. Om en intagen inte vill ha sin medicin ska det också registreras i CellTrack.

Synpunkter från personalen

Det finns inte någon särskild rutin för behandling av intagna med kroniska sjukdomar som diabetes eller epilepsi. En anställd uppgav att han har god kännedom om diabetes och därför kan ställa kontrollfrågor, men att han vid tveksamheter konsulterar läkare. En diabetiker som mår bra kan sättas i en cell med utökad tillsyn.

Ett arrestbefäl uppgav att han aldrig fattar beslut om att medhavda läkemedel kan delas ut, utan att det alltid är läkare som fördelar läkemedlet och ger instruktioner om utdelning. Ett annat arrestbefäl uppgav att han kan fatta beslut ”i solklara fall”, t.ex. när det gäller astmamedicin. Om en intagen enbart har en dosett med läkemedel konsulteras dock alltid läkare för bedömning av om medicinen kan delas ut.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser m.m. från inspektionen. Företrädarna för Polismyndigheten anförde bl.a. följande.

Cellerna är ombyggda efter dåvarande fastighetssektionens standard. Det är därför toalettdörrarna har tagits bort i anhöllningscellerna.

Med anledning av att det varit flera suicidfall i arresten infördes på försök en rutin som innebar att alla intagna skulle byta om till arrestens kläder i samband med inskrivningen. Rutinen gäller inte längre vilket behöver tydliggöras för arrestvakterna.

Företrädarna för Polismyndigheten meddelade att Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester nu finns tillgängliga i arrestlokalerna. De kunde inte svara på om arrestpersonalen kontrollerar att de intagna förstår innehållet i det informationsblad som finns i anhållningscellerna, eller om informationsbladet byts ut när intagna inte förstår svenska.

Brandvakten ska endast se till att det inte brinner. Den vanliga tillsynen ska skötas av de ordinarie arrestvakterna. Arrestvakternas arbete behöver ses över.

Fortbildningen för arrestvakterna behöver ses över.

När det anges att en LOB-omhändertagen inte är ”vårdmotiverad” innebär det att personen är så stökig att han eller hon inte kommer att få vara kvar på TNE.

Kompletterande uppgifter från Polismyndigheten efter inspektionen
Gruppchefen Catrine Kimerius Wikström har efter inspektionen lämnat uppgifter om antalet LOB-omhändertagna i arresten Södermalm under år 2015, och gett in Polismyndighetens ramavtal med Stockholms Akutläkargrupp AB.

Vid protokollet

Ellen Ringqvist

Justeras den 22 december 2016

Gunilla Bergerén

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet som föranleder följande uttalanden från min sida.

Arrestvakternas kompetens

Polismyndigheten har ansvaret för gripna, anhållna och omhändertagna i arresten. Ansvaret innebär att myndigheten ska säkerställa att den myndighetsutövning som utövas mot frihetsberövade i alla avseenden följer de lagar och föreskrifter som gäller.

Polisregion Stockholm har ett avtal med ett bevakningsbolag om bemanning i arresten Södermalm. Enligt avtalet ansvarar bevakningsbolaget för att arrestvakterna har adekvat kompetens. Av protokollet framgår att Polismyndigheten inte ger någon egen utbildning till arrestvakterna. Det finns inte heller någon rutin för att förmedla nya föreskrifter till bevakningsföretaget i syfte att säkerställa att arrestvakterna får den utbildning och vidareutbildning som de behöver. Jag noterar att det inom Polismyndigheten finns regioner som ger egen arrestvaksutbildning till arrestvakter när avtal har slutits om att anlita ett vaktbolag (se JO:s ärende, dnr 3241-2016).

Jag kan mot bakgrund av de uppgifter som finns i protokollet konstatera att det finns en påtaglig risk för att de tjänstgörande arrestvakterna saknar tillräckliga kunskaper om vilka uppgifter de har. Polismyndigheten behöver vidta åtgärder som säkerställer att den som tjänstgör i arresten får den utbildning som krävs för att han eller hon ska kunna fullgöra sin uppgift. Jag kommer att hålla mig underrättad om utvecklingen.

Information om rättigheter

I ett beslut i den 18 juni 2014 om information om rättigheter och verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade oavsett grunden för frihetsberövandet får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt. Jag påtalade också vikten av att dokumentera vidtagna åtgärder, bl.a. från kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt.

Av 2 § häktesförordningen följer att varje intagen ska informeras om verkställighetens innebörd i anslutning till att han eller hon tas in i arrest, på ett språk som han eller hon förstår. I Polismyndighetens föreskrifter (PMFS 2015:7, FAP 102-1) anges att alla som tas in i en arrest som huvudregel ska få skriftlig information om sina rättigheter och skyldigheter samt att det ska dokumenteras att informationen har lämnats (1 kap. 4 §).

Det framgår av protokollet att skriftlig information om rättigheter inte alls delas ut till LOB-omhändertagna. Jag vill därför återigen påminna Polismyndigheten om att

den har en skyldighet att skriftligt informera alla som tas in i arrest om sina rättigheter och att det av föreskrifterna numera uttryckligen framgår att informationen som huvudregel ska lämnas skriftligt.

Jag ser positivt på att arresten Södermalm numera för en dygnslista där det bl.a. framgår att information om verkställighetens innebörd har lämnats till de intagna. Jag noterar dock att det inte dokumenteras vid vilken tidpunkt informationen har lämnats. Ur kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att det sker. Jag förutsätter att polisen vidtar lämpliga åtgärder.

Underrättelse till närstående

Av protokollet framgår att gripna och anhållna inte rutinmässigt tillfrågas om de vill att någon närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (jfr 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2293-2012).

Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma tillrätta med dessa brister.

Säkerhetsbedömning

Av protokollet framgår att intagna kan bli placerade i en cell utan kläder, om han eller hon uppvisar ett riskbeteende.

JO har tidigare framhållit att det inte är acceptabelt att låta en person vistas i arresten utan kläder under en längre tid (se bl.a. JO:s beslut den 29 juli 2013 i ärendena med dnr 6237-2012 och 6914-2012). I mitt beslut den 26 september 2016 kritiserade jag Polismyndigheten bl.a. för att en intagen som av säkerhetsskäl fråntagits sina kläder inte erbjöds en filt (dnr 2817-2015). Polismyndigheten behöver se till att intagna som fråntas sina kläder alltid erbjuds en filt.

2016-12-22

Cecilia Renfors